
02002022102020016

2633

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ **Αρ. Φύλλου 202**

21 Φεβρουαρίου 2002

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. 14681/Γ2

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος «Αρχές Φιλοσοφίας» της Θεωρητικής Κατεύθυνσης της Β΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του εδαφ. δ. της παραγράφου 9 του άρθρου 8 του Ν. 1566/85, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τις διατάξεις 1 και 2 του άρθρου 7 του Ν. 2525/97 "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 188-Α).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29-α του Ν. 1558/85 ΦΕΚ 137-Α, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92 (ΦΕΚ 154-Α) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παράγραφος 2α του Ν. 2469/97 (ΦΕΚ 38 -Α), και το γεγονός ότι από την απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

3. Την εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, όπως αυτή διατυπώθηκε με την αριθμ. 25/2001 πράξη του Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνον

Καθορίζουμε το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος «Αρχές Φιλοσοφίας» της Θεωρητικής Κατεύθυνσης της Β΄ τάξης Ενιαίου Λυκείου ως εξής:

1. ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το νέο πρόγραμμα γενικά αποσκοπεί:

• να αναβαθμίσει τη θέση του μαθήματος της Φιλοσοφίας στο Ενιαίο Λύκειο,

• να εκσυγχρονίσει το διδακτικό και εποπτικό υλικό του μαθήματος,

• να εφαρμόσει τη συνερευνητική/μαθητοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας,

• να προωθήσει την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στην ανακάλυψη της γνώσης χάρη στην παράλληλη αξιοποίηση του έντυπου και του ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού,

• να εγκαινιάσει μια διαθεματική προσέγγιση των φιλοσοφικών προβλημάτων, ώστε να αξιοποιήσει γνώσεις και εμπειρίες των μαθητών\τριών και από άλλα γνωστικά αντικείμενα. Χάρη στη φιλοσοφία, οι μαθητές/τριες αποκτούν συνείδηση των γνώσεων, που τους προσφέρει το σχολείο και αρχίζουν να ερευνούν, μεταξύ άλλων, ποιο είναι το λογικό κύρος της γνώσης γενικά, ποια είναι η πηγή της και κατά πόσο οι επιμέρους γνώσεις συσχετίζονται μεταξύ τους ώστε να αποτελούν ένα ολιστικό σύστημα γνώσεων.

• να εξασφαλίσει μία αντικειμενικότερη αξιολόγηση της διδασκαλίας και της μαθητικής απόδοσης μέσω της χρήσης:

α) ασκήσεων/δοκιμασιών που θα εμπεριέχονται στο βιβλίο και

β) διαδραστικού ηλεκτρονικού υλικού, το οποίο θα μπορούσε επίσης να επικοινωνεί με τον ηλεκτρονικό κόμβο του Π. Ι. και άλλων εκπαιδευτικών φορέων για την ανταλλαγή απόψεων/οδηγιών.

2. ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Οι ειδικότεροι στόχοι του προτεινόμενου προγράμματος είναι:

• να κατανοήσουν οι εκπαιδευτικοί και, κυρίως, οι μαθητές/τριες, τη μέθοδο, την ιδιοτυπία και τη σπουδαιότητα της φιλοσοφίας ως πνευματικής επίδοσης,

• να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με τις έννοιες της φιλοσοφίας, της επιστήμης και της τέχνης καθώς και με τη διεπιστημονική διαπλοκή τους,

• να γνωρίσουν όρους και έννοιες, που αποτελούν "κλειδιά" για την κατανόηση ιδεών, οι οποίες αναφέρονται στον σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό, επιστημονικό και πνευματικό βίο, να "γνωρίσουν" τις βασικές ιδέες μέσα από την εξέλιξη του φιλοσοφικού στοχασμού και να συγκρίνουν θέσεις και ιδέες, έτσι ώστε να κατανοήσουν τη δομή και το ύφος του φιλοσοφικού λόγου, τους τρόπους της λογικής και αποδεικτικής στήριξής του,

• να προσεγγίσουν στοχαστικά τα μεγάλα ερωτήματα που διατυπώνει ανέκαθεν ο άνθρωπος για την ύπαρξή του και το νόημά της και, προπάντων, να προσεγγίσουν κριτικά τις απαντήσεις που δόθηκαν κατά καιρούς σ' αυτά,

• να συνειδητοποιήσουν ότι η φιλοσοφία είναι ταυτόχρονα γνώση, μέθοδος έρευνας και στάση ζωής.

• να διαμορφώσουν σταδιακά προσωπική, αλλά κριτικά θεμελιωμένη, άποψη για τον κόσμο και τη ζωή, με αφετηρία τη σύνθεση των σχολικών γνώσεων, των προσωπικών τους απόψεων και της κοινωνικής εμπειρίας τους,

• να οδηγηθούν έτσι στην αυτογνωσία και, μέσω αυτής, στην προσπάθεια για αυτοκαθορισμό τους ως ατόμων, κοινωνικών υπάρξεων και ενεργών πολιτών στο πλαίσιο της Ελληνικής Πολιτείας αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

• να αποκτήσουν σταδιακά τη θεωρητική συγκρότηση και τη γενική παιδεία, στις οποίες θα θεμελιωθεί στέρεα η επιτυχής μεταγενέστερη επίδοσή τους και σε πρακτικές δραστηριότητες,

• να ασκήσουν την επιχειρηματολογική τους ικανότητα με την πεποίθηση ότι η επιχειρηματολογία και ο διάλογος αποτελούν τα κυριότερα όπλα ενάντια στην αυθαιρεσία, τον αυταρχισμό και τη βία,

• να πεισθούν ότι υπάρχουν θέματα, προβλήματα και διλήμματα τα οποία τίθενται, αλλά δεν επιλύονται, από την επιστήμη και την τεχνολογία και τα οποία μπορεί να προσεγγίσει η φιλοσοφία με τρόπο πιο συνθετικό και διαλεκτικό.

3. ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

Το νέο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει την ακόλουθη θεματολογία, οργανωμένη σε εννέα θεματικές ενότητες, οι οποίες θα καλύπτουν περίπου σαράντα πέντε διδακτικές ώρες (9 ενότητες x 5 ώρες η καθεμία = 45 ώρες). Οι διαθέσιμες διδακτικές ώρες για όλη τη σχολική χρονιά υπολογίζονται σε περίπου πενήντα. Οι πέντε ώρες που απομένουν θα διατεθούν τρεις για διαθεματικές εργασίες σε συνδυασμό με άλλα διδακτικά αντικείμενα (π.χ. ιστορία, γλώσσα, λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά, μαθηματικά, φυσική, σύμφωνα με τα ενδεικτικά παραδείγματα που ακολουθούν) και δύο ώρες για επαναληπτικές ασκήσεις.

Το περιεχόμενο των θεματικών ενοτήτων θα είναι το εξής:

Γενική θεματική: «ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

Θεματικές ενότητες:

1. Ξεκινώντας από την απορία - αρχίζοντας με το θαυμασμό.
2. Ανακαλύπτοντας το νου - σκύβοντας μέσα μας.
3 Κατανοώντας τα πράγματα - ανιχνεύοντας τον κόσμο.
4. Αναζητώντας τη γνώση - κοιτάζοντας γύρω μας.
5. Διερευνώντας την επιστήμη - μαθαίνοντας τη μέθοδο.
6. Αξιολογώντας την πράξη - παίρνοντας αποφάσεις.
7. Ορίζοντας το δίκαιο - οριοθετώντας δικαιώματα.
8. Θαυμάζοντας το ωραίο - αποκτώντας αισθητικές εμπειρίες.
9. Μιλώντας για τον πολιτισμό - περνώντας από τη φύση στον πολιτισμό.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

I. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Η σημασία του "θαυμάζειν" για τη φιλοσοφία. Από το θαυμάζειν στη φιλοσοφική απορία. Απαρχές, μέθοδος και θεματική της φιλοσοφικής δραστηριότητας. Ιδιαιτερότητες του φιλοσοφικού ερωτήματος /επιχειρήματος. Η κοινωνική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας. Φιλοσοφία και ζωή. Ιστορία της φιλοσοφίας.	**5**	Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες: **1.** Την ανάπτυξη του φιλοσοφικού λόγου και να διαπιστώσουν τη διαλεκτική κίνηση των επιχειρημάτων, πράγμα που αποτελεί το ουσιαστικό νόημα της φιλοσοφίας.	**1.** Η κατανόηση της ιδιαιτερότητας και της σημασίας της φιλοσοφίας μπορεί να επιτευχθεί με τη μελέτη κατάλληλων κειμένων και τη συστηματική ανάλυση των βασικών εννοιών.	

II. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
2. Νους και σώμα: πνεύμα και ύλη. Οι άλλες διάνοιες. Εσωτερικός και εξωτερικός κόσμος. Ταυτότητα και αναπαράσταση. Εμείς και οι Άλλοι : από την ατομική συνείδηση στην αντικειμενική γνώση. Η έννοια του προσώπου. Τεχνητή νοημοσύνη.	**5**	**2.** Τη διάκριση αλλά και την ενότητα του πνευματικού και πρακτικού βίου των ανθρώπων, τους κοινούς τρόπους αλλά και τις διαφορές με τις οποίες αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τον εξωτερικό κόσμο, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτός εγγράφεται στη	**2.** Διέγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών\-τριών με αφόρμηση είτε προσωπικά τους ερωτήματα και αναζητήσεις και την πρόκληση σχετικής συζήτησης είτε με την ανάλυση εννοιών που συχνά χρησιμοποιούνται χωρίς να είναι πάντοτε σαφείς	<u>2. Ταυτότητα-ετερότητα</u>: Ιστορία, Λογοτεχνία, Οικονομία, Κοινωνιολογία, Βιολογία, Λογική.

		συνείδησή τους, τη μετάβαση από το προσωπείο στο "πρόσωπο", από τον πεπερασμένο ανθρώπινο νου στις "άπειρες" δυνατότητες του ανθρώπου-μηχανής.	(π.χ. ψυχή, σώμα, πρόσωπο, ταυτότητα κλπ.).	

III. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
3. Σκέψη, γνώση και πραγματικότητα. Η λέξη, η έννοια και το πράγμα. Αλήθεια, νόημα και αναφορά. Καθημερινή γλώσσα και λογική. Φιλοσοφία και 'μαγεία'της γλώσσας. Μετάφραση και επικοινωνία.	**5**	**3.** Τη σπουδαιότητα της μελέτης των αρχών και των κανόνων λειτουργίας της σκέψης, η οποία συνδέεται άμεσα με τη γλώσσα ως πολιτισμική και πνευματική κατάκτηση, αλλά και με την ανάπτυξη των θετικών επιστημών.	**3.** Απλή και σαφής παρουσίαση των θεμάτων με αξιοποίηση εννοιών οικείων στους μαθητές είτε από την καθημερινή χρήση (π.χ. τι είναι η γλώσσα και ποιά η σημασία της) είτε από άλλα μαθήματα (π.χ. απο τη μαθηματική λογική). Σε κάθε περίπτωση, επιδιώκεται η ανάλυση του ουσιώδους με δραστική περικοπή των λεπτομερειών.	

IV. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
4 Πηγές και δυνατότητα της γνώσης. Εγκυρότητα της γνώσης. Αντικειμενικότητα, σκεπτικισμός και σχετικισμός, Φαινόμενο και πραγματικότητα. Ορθολογικότητα και εμπειρία.	**5**	**4.** Ότι η μελέτη των γνωσιολογικών προβλημάτων είναι επιβεβλημένη για τρεις λόγους: α) γιατί επιτρέπει στο φιλοσοφικό στοχασμό να διερευνήσει το αντικείμενο, τη δυνατότητα και το κύρος της γνώσης, ξεκινώντας από ορισμένα 'άτοπα', έστω και αφελή για την εποχή μας, ερωτήματα, β) γιατί εξοικειώνει τους μαθητές\τριες με τις θεωρίες ορισμένων φιλοσοφικών σχολών που αποτελούν κορυφαίες στιγμές του φιλοσοφικού στοχασμού, γ) γιατί προετοιμάζει το έδαφος για τη μελέτη της θεωρίας της επιστήμης.	**4.** Η προσέγγιση των διαφόρων θεμάτων εστιάζεται στην κατανόηση εννοιών όπως "ιδεαλισμός", "ρεαλισμός, "υλισμός", "σκεπτικισμός", "εμπειρισμός', "φαινομενολογία" κλπ. που χρησιμοποιούντ αι πολύ συχνά. Το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών μπορεί να αφυπνιστεί και από ερωτήσεις μερικής άγνοιας όπως οι ακόλουθες: " τι νόημα έχει στην εποχή μας το ερώτημα αν η γνώση είναι δυνατή ή αν ο κόσμος υπάρχει πραγματικά ;". Σε κάθε περίπτωση, η ανάλυση των επιμέρους θεμάτων: α) παρακάμπτει τις λεπτομέρειες και επικεντρώνεται στα βασικά σημεία, και	

			β) υπογραμμίζει τη διαπλοκή των διάφορων θεωριών γ)δίνει έμφαση κάθε φορά, στην τελική σύνθεση και τη συναγωγή συμπερασμάτων.	

V. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
5. Η επιστημονική μέθοδος. Θεωρία, παρατήρηση, πείραμα. Κριτήρια κύρους των επιστημονικών θεωριών : επαληθευσιμότητα - διαψευσιμότητα. Επιστήμη και Τεχνική.	**5**	**5.** Ότι: α) η ανάπτυξη της επιστήμης αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πολιτιστικά επιτεύγματα του Δυτικού πολιτισμού, β) η επιστήμη κατατείνει στην όσο το δυνατόν εγκυρότερη και πιο αντικειμενική σύλληψη των αιτίων που προκαλούν τα φαινόμενα και κυρίως των νόμων που τα διέπουν, γ) η επιστημονική γνώση είναι μια τεράστια δύναμη, όπως αποδεικνύει η αξιοποίησή της από την τεχνική\ τεχνολογία, που, όμως, πρέπει να βρίσκεται διαρκώς υπό έλεγχο, δ) είναι έργο της φιλοσοφίας η σύλληψη αξιών και η διατύπωση σκοπών που θα συμβάλλουν στην	**5.** Είναι απαραίτητο να κατανοηθεί ότι η φιλοσοφική θεώρηση συνοδεύει την επιστημονική έρευνα και στη συνέχεια αξιολογεί και αξιοποιεί τα πορίσματά της, παρέχοντας μια συνθετική θεώρηση του εκάστοτε προβλήματος. Κατά τη διδασκαλία θα καταβληθεί προσπάθεια, ώστε: α) να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες ότι είναι πολύ σημαντική η διερεύνηση της ιδιοτυπίας, του κύρους και της σημασίας της επιστημονικής γνώσης β) να	

		ευεργετική για τον άνθρωπο αξιοποίηση της τεχνικής / τεχνολογίας	αξιοποιηθούν οι γνώσεις και οι εμπειρίες των μαθητών/τριών σε θέματα επιστήμης, τεχνικής και τεχνολογίας.	

VI. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
6. Ο άνθρωπος ως πρακτικό υποκείμενο. Κίνητρα της πράξης. Το καλό και το κακό. Το σωστό και το λάθος. Γεγονότα και αξίες. Ελευθερία και ευθύνη. Εφαρμοσμένη ηθική. Καίρια ηθικά διλήμματα.	**5**	**6.** Τον σχετικιστικό και διλημματικό χαρακτήρα της "ηθικής" πράξης καθώς και ότι: α) η ηθική συμπεριφορά, ενώ επηρεάζεται σημαντικά από τα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα, ταυτόχρονα επιδρά άμεσα σ' αυτά και τα καθορίζει, β) η ηθική ελευθερία κατακτάται σταδιακά με αγώνα και απαιτεί έμπρακτη επιβεβαίωση.	**6.** Η συζήτηση των ηθικών προβλημάτων πρέπει να ξεκινά με παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και να ανάγεται στη συνέχεια στις περιπέτειες των ανθρώπων, όπως αποτυπώνονται στην ιστορία, τη λογοτεχνία κτλ. (πάθη, αδυναμίες, διλήμματα, σκοπιμότητες, προσήλωση σε αξίες). Ο σχετικός διάλογος ευνοείται και από τις προσωπικές εμπειρίες και παραστάσεις των μαθητών/τριών.	**6.** <u>Θεωρία- πράξη, ελευθερία-ντετερμινισμός</u> : Ιστορία, Αισθητική αγωγή, Μαθηματικά, Φυσική.

VII. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
7. Δικαιοσύνη, ισότητα, ελευθερία. Πολιτικά, αστικά και ανθρώπινα δικαιώματα. Δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη. Κατανόηση και αλλαγή του κόσμου. Το πρόβλημα της εξουσίας. Εξουσία και μορφές διακυβέρνησης. Κοινωνική δικαιοσύνη και κατανομή του πλούτου. Δικαιοσύνη και παγκοσμιοποίηση.	**5**	**7.** Τις έννοιες, τη σημασία και την ιεράρχηση των δικαιωμάτων μέσα σ' ένα περιβάλλον δικαιοσύνης, ισότητας και ελευθερίας, τον ρόλο της εξουσίας και τον σεβασμό της ανθρώπινης ύπαρξης στο πλαίσιο του οικουμενικού πολιτισμού. Επίσης, να συνειδητοποιήσουν ότι στην ολοκλήρωση του ανθρώπου συντελεί σημαντικά η απαλλαγή του από την αλαζονεία της εξουσίας και η μετριοφροσύνη που πηγάζει από την αυτογνωσία και την επίγνωση των ανθρώπινων ορίων.	**7.** Το ενδιαφέρον των μαθητών\τριων και η εμπλοκή τους σε διάλογο μπορούν να ενεργοποιηθού ν με την κατάθεση προσωπικών κρίσεων σε θέματα όπως: διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις κατά καιρούς επαναστάσεις / προστασία τους από διεθνείς οργανισμούς, θεμελίωση των δικαιωμάτων στην ελευθερία και την ισότητα.	<u>7. Ατομικά-κοινωνικά δικαιώματα</u> : Ιστορία, Κοινωνιολογία, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Εισαγωγή στο Δίκαιο και στους πολιτικούς θεσμούς.

VIII. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
8. Αισθητική εμπειρία. Φύση, τέχνη και ζωή. Κριτήρια του ωραίου. Τέχνη και τεχνική. Τέχνη και αισθητικές αξίες. Η κοινωνική	**5**	**8.** Τη σημασία της τέχνης ως ιδιαίτερης πνευματικής έκφρασης, την κοινωνική της	**8.** Η ανάλυση θεμάτων της αισθητικής θα γίνεται με βάση τις εντυπώσεις και	

αναφορά της τέχνης		διάσταση και να προβληματιστούν σχετικά με την καιρικότητα και την οικουμενικότητά της.	κρίσεις των μαθητών/τριών σχετικά με τις μορφές ωραίου και τα έργα τέχνης. Κάθε φορά θα συνδυάζεται με αναφορές στη λογοτεχνία, τη μουσική, το θέατρο και τις εικαστικές τέχνες. Τέλος, θα συνοδεύεται από προβολή διαφανειών και επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις.	

IX. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΜΕΘΟΔΟΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
9. Φύση και πολιτισμός. Πολιτισμός και κουλτούρα. Οικουμενικότητα και ετερότητα : Άλλες πολιτισμικές\ θρησκευτικές παραδόσεις. Η αναζήτηση κοινών αξιών. Ιστορικότητα και πρόοδος Ο άνθρωπος απέναντι στο περιβάλλον.	**5**	**9.** Την εξέλιξη των αντιλήψεων για τη φύση, τη διάχυση των πολιτισμικών επιτευγμάτων και την ισοτιμία των ποικίλων πολιτισμών, να διαπιστώσουν την ετερότητα αλλά και τις κοινές αξίες που διέπουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Επίσης να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα αλλαγής στη σχέση και τις παρεμβάσεις του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον.	**9** Πρέπει να τονιστεί η σημασία των συμβολικών αναπαραστάσεων του ανθρώπου που τον διαφοροποιούν από τα άλλα έμβια όντα. Ο προβληματισμός εστιάζεται στις σχέση της φύσης με τους ανθρώπινους πολιτισμούς όπως και στη σημασία της έννοιας της προόδου. Επιβάλλεται λ.χ. να γίνει	**9.**<u>Ελευθερία και Αναγκαιότητα</u> : Βιολογία, Ιστορία, Κοινωνιολογία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αισθητική αγωγή. <u>Σπουδή Περιβάλλοντος:</u> Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Ιστορία, Οικονομία, Κοινωνιολογία, Σπουδή περιβάλλοντος, Αισθητική αγωγή.

			συζήτηση γύρω από ερωτήματα όπως " Ο πολιτισμός σημειώνει άραγε ευθύγραμμη πρόοδο;"	

Σημαντικό είναι να δοθεί έμφαση όχι στην απλή παρουσίαση αλλά στην εξέλιξη και την αλληλεπίδραση των φιλοσοφικών θεωριών, έτσι ώστε να μην παρουσιάζονται ως αλληλοαναιρετικές, πράγμα που θα οδηγούσε στο σκεπτικισμό και το σχετικισμό, αλλά ως έγκυρες και συνεκτικές προσεγγίσεις που εκφράζουν κοινωνικές και προσωπικές στάσεις απέναντι στα φιλοσοφικά ερωτήματα. Πρέπει να γίνει συνειδητό ότι τα φιλοσοφικά ερωτήματα δεν επιδέχονται δογματικές ή/και καθολικές απαντήσεις. Πρέπει ακόμη να αφήνονται περιθώρια για τις προσωπικές απόψεις των μαθητών/τριών. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτεί ο χειρισμός των φιλοσοφικών εννοιών / όρων και η πρακτική αξία της φιλοσοφίας, πρέπει δηλαδή να τονίζεται η ιδιότητά της ως δραστηριότητας. Τέλος, η διδασκαλία πρέπει να παρακολουθεί την εξέλιξη και τις διασυνδέσεις των θεματικών ενοτήτων.

4. ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Κάθε ενότητα έχει τέσσερα μέρη.

Α. Προηγείται σύντομο εισαγωγικό κείμενο, όπου παρουσιάζεται ένα σύγχρονο πρόβλημα ως παράδειγμα για την ανάπτυξη της ενότητας, π.χ. ένα ηθικό δίλημμα, μια περίπτωση απορίας/θαυμασμού, ένα ερώτημα κατανόησης του κόσμου, μια αναζήτηση αιτίων.

Β. Ακολουθεί ο προβληματισμός και η συζήτηση των φιλοσοφικών όρων και εννοιών. Το συγκεκριμένο πρόβλημα παρουσιάζεται κάθε φορά ως ειδική περίπτωση που μπορεί να υπαχθεί σε αντίστοιχα κλασικά προβλήματα της φιλοσοφίας. Γίνεται ιστορική ή συγχρονική ανάλυσή του, παρουσιάζεται η φιλοσοφική κριτική του και προτείνονται εναλλακτικές όψεις του, οι οποίες ενδεχομένως αποτελούν προτάσεις επίλυσής του.

Γ. Παρουσιάζονται αποσπάσματα φιλοσοφικών κειμένων. Τα κείμενα αυτά θα λειτουργούν ως πρωτογενής έκφραση του συζητούμενου κάθε φορά προβληματισμού, θα είναι εύληπτα και αντιπροσωπευτικά και θα φέρνουν σε επαφή τους/τις μαθητές/τριες με τον πρωτότυπο φιλοσοφικό λόγο. Θα πρέπει ακόμη να είναι σύντομα για λόγους οικονομίας της διδακτικής ύλης.

Δ. Προτείνονται δραστηριότητες, ασκήσεις και ερωτήσεις "ανοιχτού τύπου", οι οποίες αποσκοπούν στην παραγωγή αυθόρμητου φιλοσοφικού λόγου από τους/ις μαθητές/τριες.

Ε. Στο τέλος του βιβλίου θα παρατεθούν:

1.Ιστορικό διάγραμμα της εξέλιξης του φιλοσοφικού στοχασμού.

2.Συνοπτικό γλωσσάριο των κύριων φιλοσοφικών όρων.

Τα φιλοσοφικά κείμενα που ακολουθούν-βιβλία και άρθρα, μερικά σε ελληνική μετάφραση αποτελούν ενδεικτικά μόνον και όχι δεσμευτικά παραδείγματα κειμένων, τα οποία κρίνονται κατάλληλα για διδακτική χρήση στις αντίστοιχες θεματικές ενότητες και από τα οποία μπορούν να επιλέξουν κατά την κρίση τους οι συγγραφείς ή/και οι διδάσκοντες.

1η Θεματική ενότητα

Α. Το φιλοσοφικό επιχείρημα / ερώτημα.
1. Πλάτων ή Αριστοτέλης.
2. Kant, Prolegomena.
3. Husserl, "Philosophie als strenge Wissenchaft".
4. Wittgenstein, Blue Book.

Β. Η θεματική της φιλοσοφίας.
1. Descartes, Principes de la philosophie, Πρόλογος.
2. Kant, Kritik der reinen Vernunft..
3. Sartre, Critique de la raison dialectique.
4. Rorty, Philosophy and the Mirror of Nature.

Γ 'Πηγές' και 'αρχή' του φιλοσοφείν.
1. Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά.
2. Επίκτητος, Διατριβαί.
3. 3. Jaspers, Einfuhrung in die Philosophie.
4. Vernant, Mythe et pensee.

Δ. Η κοινωνική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας.
1. Πλάτων, Απολογία, Πολιτεία, Ζ' επιστολή.
2. Χέγκελ, Φιλοσοφία της ιστορίας..
3. Marx, Thesen uber Feuerbach.
4. Sartre, Plaidoyer pour les intellectuels.

2η Θεματική ενότητα

Ψυχή-Σώμα
1. Πλάτων, Φαίδων.
2. Αριστοτέλης, Περί ψυχής.
3. Th. Nagel, Θεμελιώδη φιλοσοφικά προβλήματα.
4. Θ. Βέικου, Εισαγωγή στη φιλοσοφία..

3η Θεματική ενότητα

Α. Γλώσσα και σκέψη.
1. Saussure, Cours.
2. Wittengein, Philosophische Untersuchungen.
3. Chomsky, Language and Mind.
4. Goldman, Readings in Philosophy and Cognitive Science.

Β. Λέξεις- πράγματα.
1. Πλάτων, Κρατύλος.
2. Φρ, Νίτσε, Πέραν του καλού και του κακού
3. Φρ, Νίτσε, Περί αληθείας και ψεύδους υπό εξωηθική έννοια.
4. 4.Austin, How to do things with words
5. 5.Strawson, Individuals.
6. Sartre, Les mots.

4η Θεματική ενότητα

Γνώση και πραγματικότητα

Α. Το ερώτημα για το ον.

1. Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά.
2. Husserl, Logische Untersuchungen.
3. Quine, Word and Object.
4. Putnam, The Many Faces of Realism.

Β. Φαινόμενο και πραγματικότητα

1. Kant, Kritik der reinen Vernunft.
2. Sartre, L' Etre et le Neant.
3. Russell, The Problems of Philosophy.
4. Adorno, Negative Dialektik.
5. Μπερξόν Ανρί, Τα άμεσα δεδομένα της συνείδησης.

Γ. Πηγή και δυνατότητα της γνώσης.

1. Locke, A Essay Concerning Human Unterstandining
2. Berkeley, A Treatise Concerning the Principles of Knowledge.
3. Hume, An Equiry Concerning Human Understanding.
4. Descartes, Discours de la methode.
5. Kant, Kritik der reinen Vernunft, B' 1.
6. Popper, Objective Knowledge.
7. Searle, The Rediscovery of Mind.

Δ. Αντικειμενικότητα- υποκειμενικότητα

1. Πλάτων, Πολιτεία, Κρίτων, Θεαίτητος.
2. Βιττγκεστάιν, Αφορισμοί και Εξομολογήσεις
3. Βιττγκεστάιν, Παρατηρήσεις πάνω στα χρώματα.
4. Κ. Γιάσπερς, Εισαγωγή στη φιλοσοφία.

5η Θεματική ενότητα

Α. Αλήθεια και επιστήμη

1. Bacon, Novum Organum.
2. Husserl, Cartesianische Meditationen.
3. Kuhn, The Structure of Scientific Revolutions.
4. Latour, Nous n'avons jamais ete modernes.

Β. Φιλοσοφία-Επιστήμη

1. Φρ.Νίτσε, Η χαρούμενη επιστήμη.
2. Χούσσερλ, Η φιλοσοφία ως αυστηρή επιστήμη.
3. Θ. Βέικος, Προλεγόμενα στη φιλοσοφία..

Γ. Επιστήμη, τεχνική και ιδεολογία.

1. Bacon, Instauratio magna.
2. Marx-Engels, Die deutsche Ideologie.
3. Habermas, Technik und Wissenchaft als Ideologie.
4. Gorz, Capitalisme.

6η Θεματική ενότητα

Το πρόβλημα της πράξης.

Α. Ο δρων άνθρωπος.

1. Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια.
2. Piaget, Sagesse et illusions de la Philosophie.
3. Morin, La Vie de la Vie.
4. Walzer, Thick and Thin.

Β. Το ζήτημα των ηθικών αξιών.

1. Spinoza, Ethica.
2. Mackie, Ethics.
3. Bok, Common Values.

Γ. Μορφές εφαρμοσμένης ηθικής.

1. Hare, Essays in Bioethics.
2. Rolston, Environmental Ethics.
3. Dworkin, Life' s Dominion.
4. Singer, Applied Ethics.

Δ. Ηθική συνείδηση και ελευθερία.

1. Χόμπς Τ. Λεβιάθαν.
2. 2.Ρενέ Ντεκάρτ, Τα πάθη της ψυχής.
3. Ζαν-Ζακ Ρουσσώ, Το κοινωνικό συμβόλαιο.
4. Κάντ, Τα θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών.
5. Νίτσε, Ανθρώπινο, πολύ ανθρώπινο
6. Νίτσε, Συμβολή στη γενεαλογία της ηθικής.
7. Μίλ Τζ., Περί ελευθερίας.
8. Κίρκεργκωρ Σ., Φόβος και τρόμος.
9. Σοπενχάουερ, Η ελευθερία τηα ανθρώπινης θέλησης.
10. Σάρτρ Ζ.Π, Ο υπαρξισμός είναι ένας ανθρωπισμός.
11. Μούρ Τζ, "Η φύση της ηθικής φιλοσοφίας".
12. Μουρ Τζ. "Η αναίρεση του ιδεαλισμού" (άρθρο)
13. Αίερ Α. "Η ανάλυση των ηθικών κρίσεων" (άρθρο)
14. Βίττγκενστάιν Λ. "Διάλεξη για την ηθική" (άρθρο)
15. Hare R., The Language of Morals.

7η Θεματική ενότητα

Η κοινωνική πραγματικότητα

Α. Η εσωτερική διάρθρωση των κοινωνιών.

1. Marx, Zur der Politischen Okonomie.
2. Durkheim, La division.
3. Parsons, Societies.
4. Κονδύλης, Grundzuge der Sozialontologie.

Β. Εξουσία και μορφές κράτους.

1. Αριστοτέλης, Πολιτικά.
2. Πλάτων, Πολιτεία.
3. Weber, Wirtschart und Gesellschaft.
4. Nabbott, The State and the Citizen.
5. Πουλαντζάς, L' Etat, le pouvoir, le socialisme.
6. Foucault, Surveiller et punir.
7. Λ. Αλτουσέρ, "Σημειώσεις σχετικά με τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους", Θέσεις, 21, (1987).

Γ. Ιδιότητα του πολίτη και ανθρώπινα δικαιώματα.

1. Declaration des droits de l' homme et du citoyen (Οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων)
2. Rawls, A theory of justice.
3. Taguieff, Les fins de l' antiracisme.
4. Kymlicka, Multicultural Citizenship.

Δ. Ουτοπία και αυτονομία.

1. Marx, Das Kapital, III.
2. Mannheim, Ideologie und Utopie.
3. Καστοριάδης, L' Institution imaginaire de la societe.
4. Marcuse, An Essay on Liberation.

8η Θεματική ενότητα

Το πρόβλημα του ωραίου.

Α. Η αισθητική εμπειρία.

1. Πλάτων, Συμπόσιον, Φαίδρος, Ιππίας μείζων.
2. Αριστοτέλης, Περί Ποιητικής.
3. Schiller, Uber die asthetische Erziehung.
4. Jauss, Die asthetische Erfahrung
5. Marcuse, The Aesthetic Dimension.

Β. Το πρόβλημα των αισθητικών αξιών

1. Πλωτίνος, Εννεάδες.
2. Kant, Kritik der Urteilskraft.
3. Lukacs, Die theorie des Romans.
4. Adorno, Aesthetische Theorie.

Γ. Το κοινωνικό πεδίο της τέχνης.

1. Marx, Grundrisse.
2. Escarpit, Le litteraire et le Social.
3. Foucault, L' archeologie du savoir/ Les mots et les choses.
4. Bourdieu, Le champ de l' art.
5. Τολστόι Λ., Τι είναι τέχνη;
6. Πλεχάνωφ Γ., Αισθητική.

9η Θεματική ενότητα

Η ιστορική πραγματικότητα.
Α. Φύση και πολιτισμός.
1. Πλάτων, Πρωταγόρας.
2. Rousseau, Discours.
3. Levi-Strauss, La pensee sauvage.
4. Elias, Uber den Prozess der Zivilisation.
5. Βίττγκενστάιν Λ., Πολιτισμός και αξίες.
Β. Για το νόημα της ιστορικής 'προόδου'
1. Condorcet, Esquisse d' un tableau historique.
2. Kant, Der Streit der Fakultten.
3. Marx, Die kunftigen Ergebnisse.
4. Nietzsche, Unzeitgemasse Betrachtungen.
5. Κικέρων, Περί της Ειμαρμένης
6. Λάιμπιντς, Θεοδικία, πρόλογος.
7. Φίχτε, Ο προορισμός του ανθρώπου.
8. Χέγκελ, Φιλοσοφία της ιστορίας.

5. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.

Όπως είναι γνωστό η φιλοσοφία συναρθρώνεται με άλλους κλάδους της ουμανιστικής κουλτούρας όπως η ιστορία, η λογοτεχνία, η γλώσσα (ελληνική και ξένες) και η τέχνη. Συνδέεται επίσης στενά με μεγάλο μέρος των θετικών επιστημών καθώς και τους σύγχρονους οικολογικούς προβληματισμούς.

Η ιστορία της φιλοσοφίας αποτελεί επίσης μέρος της γενικής ιστορίας.Το πρόβλημα της αλήθειας κορυφώνεται ως ερμηνευτική εμπειρία της ανθρώπινης συνείδησης. Η κατανόηση των φιλοσοφικών προβλημάτων δεν είναι απλώς μια υποκειμενική πράξη αλλά μια διαδικασία γνώσης της ιστορικής παράδοσης, στην οποία ανήκουμε. Κάθε φιλοσοφικό κείμενο κατανοείται κάθε φορά εκ νέου στην εκάστοτε συγκεκριμένη κατάσταση και ιστορική εποχή. Η ιστορία, επίσης, είναι ακένωτη πηγή φιλοσοφικών ερωτημάτων, όπως π.χ.: Πώς θεμελιώνεται φιλοσοφικά η ιστορία; Ποιος είναι ο ρόλος της προσωπικότητας και ποιος της ομάδας στην ιστορική εξέλιξη; Μπορούμε ή όχι να μιλάμε για ιστορικούς νόμους;

Η φιλοσοφία σχετίζεται, επίσης, με τη λογοτεχνία που έχει μεγάλη εκπαιδευτική λειτουργία, όχι μόνον επειδή είναι η εκμάθηση μιας πολύπλοκης και "πρότυπης" γλώσσας, αλλά και επειδή στη λογοτεχνία παρουσιάζονται ποικίλοι κόσμοι εμπειρίας.

Στη σύγχρονη λογοτεχνία υπάρχει ένα πολύτιμο στοιχείο, που είναι η δυνατότητα να πειραματιζόμαστε σκεπτόμενοι εναλλακτικούς τρόπους ζωής. Η φαντασία μας δοκιμάζει τρόπους για να ενώσουμε τη ζωή και το θάνατο, το καλό και το κακό, την αγάπη και το μίσος καθώς μας απασχολούν διάφορα υπαρξιακά προβλήματα. Μ' αυτήν την έννοια, η λογοτεχνία είναι ένα εργαστήριο της ηθικής και πολιτικής πράξης.

Η διδασκαλία της γλώσσας μπορεί επίσης να εμπλουτισθεί με τους προβληματισμούς της φιλοσοφικής ανάλυσης και να αναδείξει έτσι τα σύνθετα νοήματα των λέξεων μέσα από τις τροπές της γλωσσικής έκφρασης και της κειμενικής συνάφειας όπου αυτές απαντούν. Τα γλωσσικά μαθήματα δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές /τριες να αξιοποιήσουν θεωρητικά τη σχέση της γλώσσας με τη σκέψη. Η γνώση των βασικών εννοιών της λογικής, οπωσδήποτε, βοηθούν ώστε τα μαθητικά κείμενα να μην πάσχουν από λογική άποψη και να μην παρουσιάζουν σφάλματα που αφορούν το βάθος και το πλάτος των εννοιών.

Με τις ξένες γλώσσες διεισδύουμε στη δημιουργικότητα των ποικίλων πολιτισμών, που μπορεί να αποτελέσει ένα αντίδοτο στους κινδύνους του εθνοκεντρισμού. Γνωρίζουμε επίσης τις διάφορες όψεις του γλωσσικού πλούτου και των πολιτισμικών κατακτήσεων κάθε κοινωνίας.

Η φιλοσοφία αποτελεί ακόμη ιδανικό ερμηνευτικό οδηγό της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Πρώτον, γιατί φέρνει σε φως ποικίλες όψεις του αισθητικού φαινομένου, όπως αυτό πραγματώνεται μέσα από τα έργα τέχνης. Ύστερα γιατί προβληματίζει πάνω στη σχετικότητα της αξίας του ωραίου, η οποία παραλλάσσει ανάλογα με τις εποχές και τους πολιτισμούς. Τέλος, επειδή επισημαίνει τον σπουδαίο ιστορικό και κοινωνικό ρόλο που επιτελεί η τέχνη.

Το μάθημα των θρησκευτικών παρέχει πλούσιο υλικό για γόνιμες σκέψεις σε θέματα φιλοσοφικής ανθρωπολογίας: Η θρησκεία αντιπροσωπεύει μια από τις αρχαιότερες προσπάθειες του ανθρώπινου πνεύματος να οργανώσει τις αναρίθμητες παραστάσεις του σε μια ενιαία εποπτεία, ικανή να ερμηνεύσει τον κόσμο και τη ζωή. Έτσι οδηγείται κανείς στην κατανόηση της καθολικότητας του θρησκευτικού φαινομένου και αποφεύγει τις ακρότητες, είτε δογματικές καταφάσεις είτε μισαλλόδοξες αρνήσεις και το φανατισμό.

Η σχέση της αρχαίας ελληνικής γραμματείας με τη φιλοσοφία είναι πολύ στενή. Ανεκτίμητο υλικό μπορεί να βρει η φιλοσοφία στην τραγωδία, καταδυόμενη ως τα απύθμενα βάθη της μοίρας, όπου έχει παγιδευτεί ο τραγικός ήρωας στα ζεύγη αντιτιθεμένων στοιχείων, όπως ελευθερία και ανάγκη, ύπαρξη και ουσία, άτομο και κράτος, φύση και νόμος, θεός και άνθρωπος, σχέσεις οι οποίες προσδιορίζουν το τραγικό είδος.

Η φιλοσοφία, όπως και η ψυχολογία, διαπιστώνει ότι η ανθρώπινη ψυχή είναι κάτι πολύ πιο βαθύ και σύνθετο από τις γνώσεις που αποκομίζει. Διαφορετικά όμως από την ψυχολογία, που πραγματεύεται επί μέρους θέματα, η φιλοσοφία οδηγεί τους μαθητές/τριες σε πολύπλευρο στοχασμό για τον άνθρωπο και την ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει την ανθρώπινη φύση.

Χάρη στο μάθημα της πολιτικής αγωγής μυούνται οι μαθητές/τριες στη φιλοσοφία της κοινωνίας, της πολιτείας και του δικαίου, όπου αναδύονται και ζητήματα όπως: ο χαρακτήρας του ανθρώπου ως πολιτικο-κοινωνικού όντος, η σχέση ηθικής και δικαίου, νόμου και φύσης στην αρχαία σκέψη, η έννοια του κοινωνικού συμβολαίου στη νεότερη ευρωπαϊκή σκέψη κ.τ.λ.

Οι γνώσεις που αποκτούν οι μαθητές/τριες από τα μαθηματικά βοηθούν στη διατύπωση και κάποιων φιλοσοφικών ερωτημάτων, όπως π.χ.: Η ευκλείδεια γεωμετρία είναι δημιούργημα επιστημολογικής σύμβασης για την ικανοποίηση πρακτικών αναγκών ή όχι; Οι μαθηματικές αλήθειες έχουν απόλυτο χαρακτήρα ή απλώς παρουσιάζουν λογική συνοχή, αναγόμενες σε κάποιες θεμελιακές προτάσεις- αξιώματα;Τι είναι το άπειρον; κ.λ.π.

Οι έννοιες της φυσικής επιτρέπουν στους μαθητές/τριες να ερευνήσουν ευχερέστερα ορισμένα προβλήματα όπως: Ποια είναι σημασία της εμπειρικής μεθόδου για την ανάπτυξη της επιστήμης; Τι είναι ντετερμινισμός και τι αιτιοκρατία; Τι είναι χρόνος; κ.λ.π.

Ανάλογα ερωτήματα μπορούν να διατυπωθούν με αφετηρία τις γνώσεις από τη βιολογία, όπως π.χ.: τα φαινόμενα της ζωής ρυθμίζονται από φυσικοχημικά αίτια ή από τελικούς σκοπούς; Οι βιολογικές λειτουργίες μπορούν να εξηγήσουν από μόνες τους το συνειδησιακό στοιχείο και ποιες επιπτώσεις μπορούν να έχουν στη φιλοσοφική αν-

θρωπολογία; Πώς εννοεί γενικά και πώς ορίζει τον άνθρωπο η βιολογία; Η Βιοηθική εξάλλου από τη μία βασίζεται στις πιο προωθημένες επιστημονικές έρευνες ιδιαίτερα στη γενετική, αλλά από την άλλη θέτει προβλήματα που δεν μπορούν να λυθούν, αν εξεταστούν μόνο από επιστημονική άποψη.

Η ενασχόληση των μαθητών/τριών με τα οικολογικά ζητήματα, στα πλαίσια π.χ. της περιβαλλοντικής αγωγής, τους βοηθά να αντιληφθούν την κρισιμότητα του οικολογικού προβλήματος, να ενδιαφερθούν για την αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισής του, όπως και να συνειδητοποιήσουν ότι ο αληθινός ανθρωπισμός δεν περιορίζει το ενδιαφέρον του μόνο στον άνθρωπο, αλλά το επεκτείνει σε κάθε μορφή ζωής.

Εξάλλου, για την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος ευθύνονται τόσο χημικά αίτια όσο και πολιτικοκοινωνικές παράμετροι. Άρα οι γνώσεις από τις θετικές επιστήμες που διδάσκονται στο σχολείο πρέπει να συνοδεύονται και από τον αντίστοιχο φιλοσοφικό προβληματισμό και την ηθική ευαισθησία για να συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη κατανόηση του καίριου και σύγχρονου αυτού προβλήματος.

Επομένως η διαθεματική προσέγγιση αναδεικνύει τη φιλοσοφία ως θεματοφύλακα ενός παιδαγωγικού πλουραλισμού, ο οποίος συμπεριλαμβάνει την επιστημονική και τεχνολογική μόρφωση με το σύνολο των ανθρωπιστικών σπουδών, την ιστορία, τη λογοτεχνία, τις ξένες γλώσσες μαζί με τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά καθώς και τη σύγχρονη οικολογική σκέψη. Συμπερασματικά, έργο της φιλοσοφίας είναι να συνθέτει τη διαφορετικότητα και να αποδίδει έγκυρες ολιστικές εικόνες όλων των γνωστικών πεδίων.

6. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΝΕΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Γράφοντας κάποιος ένα νέο εγχειρίδιο φιλοσοφίας οφείλει να αναρωτηθεί ποιους δρόμους θα πάρει ο φιλοσοφικός στοχασμός στον 21ο αιώνα; Οι μεγάλες προκλήσεις του μέλλοντος βρίσκονται στην ανανέωση του διαλόγου της φιλοσοφίας με την επιστήμη, με την πολιτική και με τη θρησκεία. Ο φιλοσοφικός στοχασμός πρέπει να ασχολείται με τα ιστορικά, πολιτικά και ηθικά δεδομένα των επιστημονικών εξελίξεων. Οι μαθητές/τριες δεν πρέπει μόνο να κατανοούν την επιστημονική γνώση, αλλά να διαθέτουν μιαν ορισμένη πνευματική ικανότητα, για να συζητούν και πάνω σε θέματα αξιών.

Αυτά θα είναι κάποια από τα προβλήματα που θα πρέπει να αντιμετωπίσει η φιλοσοφία του αύριο. Όπως επίσης έντονη είναι και η αναγκαιότητα να βρεθούν σημεία επαφής ανάμεσα στη φιλοσοφία και στη θρησκευτική παράδοση των διαφόρων πολιτισμών. Η παγκοσμιοποίηση, επίσης, που εξαπλώνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, οικονομικούς και πολιτισμικούς, θέτει με οξύτητα το ζήτημα αν η φιλοσοφία είναι οικουμενικό ή δυτικό πολιτιστικό επίτευγμα και αν έχει τη δυνατότητα να μετασχηματίζεται σε επαφή με άλλους πολιτισμούς. Συναφές με τα προηγούμενα ερωτήματα είναι και το εξής: η σχολική διδασκαλία της φιλοσοφίας πρέπει να μεταβιβάζει μια κληρονομιά γνώσεων και να αποβλέπει στην οργανική ένταξη του ατόμου στην εθνική κοινότητα ή πρέπει να αποδίδει προτεραιότητα στην άνθηση της ατομικής δημιουργικότητας και να καλλιεργεί την ιδέα της οικουμενικότητας ; Μήπως τελικά ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο στόχους δεν υπάρχει ριζική αντινομία, αλλά βαθύτερη ενότητα, σύνδεση και αμοιβαία συμπληρωματικότητα; Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι η ελληνική φιλοσοφία δεν είναι νοητή χωρίς τη δημόσια διάσταση της κοινής ζωής. Είναι αναπόσπαστη η σχέση ανάμεσα στη γέννηση του φιλοσοφικού στοχασμού και στη συγκρότηση της κοινωνίας.

Η φιλοσοφία είναι ένας προνομιακός τόπος για να βλέπουμε πως εξελίσσονται οι πολιτισμοί διαφυλάσσοντας την αποκτημένη κληρονομιά αλλά θέτοντας ταυτόχρονα και νέα ερωτήματα, είναι ένα υπόδειγμα συνδιαλλαγής ανάμεσα στη συνέχεια και στην ασυνέχεια. Η φιλοσοφία, ακόμη, υποδεικνύει την αναμέτρηση της πεποίθησης (όχι μόνο της θρησκευτικής, αλλά και της ηθικής και της πολιτικής) με τα εργαλεία της κριτικής. Εκπαίδευση στην κρίση σημαίνει εκπαίδευση στην κριτική των άλλων και του εαυτού μας, έτσι η φιλοσοφία γίνεται ένα καλό παράδειγμα αυτογνωσίας και αυτοκριτικής.

Ο λόγος της φιλοσοφίας δεν είναι περιφερειακός, εθνικός ή ηπειρωτικός αλλά διεθνής. Τα αληθινά φιλοσοφικά προβλήματα τείνουν να απευθύνονται σε όλους τους ανθρώπους. Η ιδέα των "δικαιωμάτων του ανθρώπου" είναι μια χαρακτηριστική εφαρμογή αυτής της αρχής. Η φιλοσοφία με τα ερωτήματά της ανοίγει έναν ορίζοντα οικουμενικότητας. Αυτή η οικουμενικότητα συγκεκριμενοποιείται στην τέχνη της επιχειρηματολογίας. Η φιλοσοφία μπορεί να απευθύνεται σε μια διεθνή κοινή γνώμη, όχι μόνον επειδή τα ερωτήματα που θέτει, τίθενται από κάθε άνθρωπο, αλλά επειδή δουλεύει με έννοιες και η τέχνη της επιχειρηματολογίας δεν είναι μια τοπική ή εθνική τέχνη. Ένα επιχείρημα είναι ιδεατά κατανοητό από όλους τους ανθρώπους, όπως οικουμενικό είναι και το δικαίωμα συμμετοχής στη συζήτηση, στην επιχειρηματολογία. Εξάλλου, η μεγάλη ιδέα του Διαφωτισμού είναι ότι συμμετέχουμε ιδεατά σε μια μεγάλη συζήτηση που δεν έχει όρια στο χώρο, και στην οποία κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να πάρει το λόγο και το χρέος να απαντήσει στο ερώτημα "ποιο είναι το πιο έγκυρο επιχείρημα για να υποστηρίξεις τη θέση σου ;" Η τέχνη της επιχειρηματολογίας - μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις της φιλοσοφίας -έγκειται στο να δεχόμαστε τα επιχειρήματα του άλλου, αλλά και να απαντάμε στο ερώτημα "ποιοι είναι οι λόγοι που έχεις για να πιστεύεις αυτό που πιστεύεις ;".

Η φιλοσοφία συμβάλλει στη διαδικασία εκπαίδευσης του πολίτη με αφετηρία την κριτική λειτουργία της, επειδή τα δημοκρατικά πολιτεύματα βασίζονται στην ικανότητα της επιχειρηματολογίας. Η Δημοκρατία βασίζεται στην ιδέα ότι οι συμφωνίες πρέπει να γίνονται σεβαστές "pacta sunt servanda". Η φιλοσοφία έχει ευθύνη γι' αυτήν την κοινή θέληση με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Πρώτον με την ιδέα ότι η κυριαρχία εκφράζεται με ένα γενικό κανόνα της κοινότητας, το σύνταγμα, που υπερισχύει των ιδιαίτερων νόμων. Δεύτερον με την αναγνώριση της ηθικής βάσης της πολιτικής. Το νομικό στοιχείο που εκφράζεται με το σύνταγμα, βασίζεται σε ηθικούς νόμους. Θεμελιώδης ηθικός νόμος είναι η ικανότητα να τηρούμε τις υποσχέσεις. Η εξουσία χρειάζεται τη φιλοσοφική κριτική, γιατί υπάρχει πάντοτε η απειλή της κατάχρησης. Εδώ απαιτείται η μέγιστη ηθική επαγρύπνηση. Τρίτον οι άνθρωποι αισθάνονται ότι απειλούνται και ο ατομικισμός γίνεται το αντιστάθμισμα. Είναι θλιβερό το να πιστεύουμε ότι η ιδιωτική ζωή είναι ένα καταφύγιο ενάντια σε ό, τι σκανδαλώδες υπάρχει στην πολιτική ζωή.Όμως η ιδιωτική και η δημόσια ζωή επικοινωνούν η μία με την άλλη και βασίζονται στις ίδιες ηθικές αξίες. Δεν υπάρχουν ιδιωτι-

κές και δημόσιες αξίες, αλλά μια ενιαία ηθική. Το ιδιωτικό και το δημόσιο πρέπει να βρίσκονται σε συμφωνία και σ' αυτό η φιλοσοφία έχει μεγάλες πολιτικές ευθύνες που είναι να κατανοεί τον σταθερό χαρακτήρα του κοινωνικού συμβολαίου, να εδραιώνει τις αρετές που προστατεύουν την εξουσία από κάθε μορφή κατάχρησης, να ενοποιεί την ιδιωτική ζωή με τη δημόσια. Είναι σημαντικό να ανευρεθεί μια νέα ισορροπία ανάμεσα σε επιστημονική και ανθρωπιστική κουλτούρα.

• Μέθοδος διδασκαλίας.

Ακόμη και στην αρχαιότητα οι φιλοσοφικές σχολές χρησιμοποιούσαν περισσότερο τον διάλογο και λιγότερο τη διάλεξη. Είναι φανερή η επίδραση του Σωκράτη, που κατηγορούσε τους σοφιστές ότι μοιάζουν με βιβλία, αφού δε μπορούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις ούτε να ρωτήσουν. Οι 'προφορικοί λόγοι' για τον Σωκράτη είναι τα 'γνήσια παιδιά' του, όπως και για τον Πλάτωνα, επειδή εκφράζουν το διάλογο, και αποτελούν "μοναδικό" γεγονός που, αν αποτυπωθεί σε γραπτό λόγο, θα παραμορφωθεί. Και η διδασκαλία των μεσαιωνικών σχολών και πανεπιστημίων στηρίχτηκε στην ανάγνωση κειμένων. Ο διδάσκων είναι ο λέκτωρ, δηλαδή ο αναγνώστης. Ο δάσκαλος διαβάζει το κείμενο και το σχολιάζει αράδα-αράδα. Ακολουθεί η φάση της έκθεσης και της εξήγησης του νοήματος. Διακρίνονται τρία επίπεδα εξήγησης: το επίπεδο του γράμματος, το επίπεδο του άμεσου νοήματος και το επίπεδο του βαθέος νοήματος, στο οποίο φτάνει ο δάσκαλος ύστερα από επιχειρηματολογία. Εφόσον ολοκληρωθούν ο σχολιασμός και η εξήγηση, έρχεται η ώρα της ερώτησης ή της αναζήτησης. Όταν ανάμεσα σε δύο αυθεντίες ή σε δύο ερμηνείες υπάρχει κάποια σοβαρή αντίθεση, τότε ο διδάσκων θέτει ερωτήματα και επιχειρεί να απαντήσει. Πρόκειται για την αναβίωση της διαλεκτικής τεχνικής που είχε επεξεργαστεί ο Αριστοτέλης, διακρίνοντας την απορία (έκθεση του προβλήματος), τα ένδοξα(έλεγχος των κοινά αποδεκτών θέσεων) και την ευπορία (λύση της απορίας). Η διδασκαλία της φιλοσοφίας ολοκληρώνεται με τη θεμελίωση του προβληματισμού σε κείμενα ή αποσπάσματα κειμένων με βασικά φιλοσοφικά, κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και υπαρξιακά ζητήματα.

Γενικά, επιβάλλεται η διαδικασία ενσωμάτωσης των νέων γνώσεων πάνω σε προϋπάρχουσες νοητικές δομές με μεθόδους κατάλληλες για την ηλικία των μαθητών (εποικοδομητισμός), γιατί η φιλοσοφία είναι μάθημα επικοινωνίας. Η μάθηση εξυπηρετείται καλύτερα, όταν παρατηρούμε μεμονωμένα παραδείγματα και στη συνέχεια κάνουμε γενικότερες επεκτάσεις, με άλλα λόγια επαγωγικά. Παράλληλη επιδίωξη είναι η ταυτόχρονη σχεδόν διαδικασία: α. της απόκτησης νέας γνώσης β. του μετασχηματισμού της προϋπάρχουσας με βάση νέα στοιχεία και γ. του ελέγχου της επάρκειας και της καταλληλότητας της γνώσης.

• Περιεχόμενο.

Πρέπει να χαρακτηρίζεται από:

1. Επιστημονική εγκυρότητα. Το περιεχόμενο πρέπει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο του Διαθεματικού Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών κατά γνωστικό αντικείμενο μέσα στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης, αλλά και μεταξύ διαδοχικών βαθμίδων, να βρίσκεται δηλαδή το διδακτικό εγχειρίδιο σε συνάφεια με το Πρόγραμμα Σπουδών και να εξασφαλίζει στο μέγιστο βαθμό τη μετάπλαση της επιστημονικής γνώσης σε διδάξιμη ύλη. Γιατί. κάθε διδακτικό εγχειρίδιο αποτελεί ένα από τα μέσα υλοποίησης/εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών και επομένως η συμφωνία μ' αυτό και με τα υπόλοιπα μέσα (π.χ τεύχος ασκήσεων, βιβλία αναφοράς, βιβλίο εκπαιδευτικού κτλ) είναι απαραίτητη.

Το βιβλίο Φιλοσοφίας υπηρετεί τους σκοπούς, οι οποίοι εκτίθενται στο αναλυτικό πρόγραμμα της Φιλοσοφίας και συμβάλλει στην επίτευξή τους. Ύλη του βιβλίου Φιλοσοφίας είναι η οριζόμενη από το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος. Σε κάθε κεφάλαιο και σε κάθε διδακτική ενότητα τα εκάστοτε θέματα αναπτύσσονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε:

Α. Να προβάλλονται τα βασικά και τα ουσιώδη σημεία τους, με συστηματικό αποκλεισμό του φόρτου των λεπτομερειών και με επαγωγική προσέγγιση της ύλης.

Β. Η ανάπτυξη να χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, ενάργεια, αμεσότητα και εκφραστική ευστοχία.

Γ. Να προτάσσεται η προβληματική διάσταση του ερευνώμενου θέματος, προκειμένου να αφυπνίζεται και να ενεργοποιείται το ενδιαφέρον των μαθητών, με παράλληλη αξιοποίηση των γνώσεων που ήδη έχουν αποκτήσει σε συσχετισμό με επιστημονικές αναζητήσεις και καθημερινά θέματα.

1. Κοινωνικοποιητική λειτουργία.

Αυτή είναι αναγκαία, επειδή η φιλοσοφία αποβλέπει στη διαμόρφωση στάσεων, αξιών, διαθέσεων και συμπεριφορών.

2. Προσεκτική επιλογή και διάταξη της ύλης..

Η παρουσίαση του περιεχομένου έχει άμεση σύνδεση και αλληλεπίδραση με το ίδιο το περιεχόμενο, καθώς επηρεάζει και τη διδακτική αποτελεσματικότητα του εγχειριδίου. Η ελκυστικότητα στη διάταξη της σελίδας μπορεί να επιτευχθεί και με την εικονογράφηση, τα κόμικς, εικόνες και τα παράλληλα ερμηνευτικά δοκίμια.

Η οργάνωση και διάταξη της ύλης καλό είναι να περιέχει, κατά μικρότερες ή μεγαλύτερες ενότητες, θέματα για συζήτηση και ερωτήματα που ενεργοποιούν την κριτική, συνθετική και δημιουργική ικανότητα του μαθητή και να περιλαμβάνει τις απαραίτητες μερικές ή γενικές ανακεφαλαιώσεις της διδακτέας ύλης, να προσφέρει την ύλη με βάση κάποια συγκεκριμένη και φανερή μέθοδο, να μην παρουσιάζει λογικά κενά και χάσματα, να προχωρεί από το εύκολο στο δύσκολο, από το ειδικό στο γενικό, από το γνωστό στο άγνωστο και να διατυπώνει με ακρίβεια και σαφήνεια ορισμούς, κανόνες ή βασικές θέσεις. Τα κείμενα των διδακτικών ενοτήτων πρέπει να διαρθρώνονται σε θεματικές ενότητες που παραπέμπουν τους μαθητές σε πραγματικές καταστάσεις του βίου και του πολιτισμού.

Κάθε ενότητα θα διαρθρώνεται κατά τρόπο που να διακρίνονται ο στόχος, το βασικό θέμα και η διδακτική πορεία που πρέπει να ακολουθηθεί. Αναλυτικότερα, κάθε διδακτική ενότητα θα πρέπει να έχει:

α. μικρή εισαγωγή ή ενημερωτικό σημείωμα για το διδασκόμενα κείμενα,

β ερωτήσεις που κατευθύνουν συγκεκριμένα τον μαθητή στην κατανόηση του περιεχομένου του κειμένου,

γ. τα παράλληλα κείμενα, που θα επιλεγούν κατά την κρίση των συγγραφέων, είναι πολύ χρήσιμα για σύντομες ασκήσεις συγκριτικής ανάγνωσης και κατανόησης κειμένου. Τα κείμενα αυτά μπορεί να συνοδεύονται από σύντομο ερμηνευτικό ή γλωσσικό σχολιασμό για την καλύτερη αξιοποίησή τους. Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ότι γίνεται με τη βοήθεια ενδιάμεσου, που είναι η μετάφραση των κειμένων στη νεοελληνική γλώσσα,

γεγονός το οποίο διευκολύνει, αλλά απαιτεί και τη συνεχή αναφορά στο χρόνο γραφής του συγκεκριμένου κειμένου και την ένταξή του στο πλαίσιο δημιουργίας του. Η επιλογή των κειμένων είναι κεφαλαιώδους σημασίας και επομένως πρέπει να διέπεται από ορισμένες αρχές και να στηρίζεται σε κάποια κριτήρια.

Βασικές αρχές είναι η πρόσληψη, μέσω των κειμένων, του νοήματος του φιλοσοφικού λόγου και η επισήμανση των κύριων σημείων του. Είναι προφανές ότι η προσέλκυση του ενδιαφέροντος των μαθητών και η συμμετοχή τους εξαρτάται από το βαθμό που το περιεχόμενο της διδασκαλίας συνδέεται με τη σύγχρονη ζωή και συστοιχεί με τις ανάγκες του σημερινού σύγχρονου ανθρώπου.

Κριτήρια είναι η διανοητική ανάπτυξη, η εξέλιξη του ψυχισμού, και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών σε συνάρτηση με την ηλικία τους, όπως και η δυνατότητα σύνδεσης των κειμένων με άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Συνολικά το περιεχόμενο πρέπει να βρίσκονται σε συμβατότητα με τις αρχές της σύγχρονης Διδακτικής, να περιλαμβάνει δηλαδή συγκεφαλαιωτικές ασκήσεις που προϋποθέτουν τη συνδυαστική αξιοποίηση των πληροφοριών. Καλόν είναι να λαμβάνονται υπόψη οι άμεσες εμπειρίες των μαθητών και να χρησιμοποιούνται βοηθητικά διαγράμματα και παραστάσεις. Επίσης να ενεργοποιούνται κίνητρα μάθησης με την επισήμανση της σημασίας του αντικειμένου διδασκαλίας για την πράξη και τη ζωή. Η διδακτική γνώση δεν πρέπει να παρουσιάζεται ως θεωρία ξεκομμένη από τη ζωή, αλλά να πείθει για τη συνάφειά της προς αυτήν. Οι αποκτημένες γνώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίλυση προβλημάτων που τίθενται στους μαθητές. Η εφαρμογή της γνώσης θα μπορούσε να αποτελεί την κατακλείδα κάθε ενότητας.. Η μάθηση που παράγει μάθηση πηγάζει μόνον από την εμπειρία, τα ενδιαφέροντα και ό, τι αφορά προσωπικά το άτομο. Τα ενδιαφέροντα έχουν παρωθητική αξία, η οποία συχνά ωθεί το άτομο στην ανάμειξή του στη διδακτική διαδικασία. Πρέπει ακόμη να συσχετίζεται το περιεχόμενο με τις καθημερινές εμπειρίες των μαθητών και να ενθαρρύνονται να εμβαθύνουν σε αυτές.

Τα προς ανθολόγηση κείμενα πρέπει να είναι ενδιαφέροντα και ελκυστικά, να προωθούν τις βιώσιμες αξίες του ανθρώπου και του πολιτισμού, να αντλούνται από έγκυρες εκδόσεις, να συνοδεύονται από επεξηγήσεις πραγμάτων ή όρων και ό, τι άλλο κρίνεται αναγκαίο για την κατανόηση και την εν γένει λειτουργία του κειμένου, χωρίς σχολαστικότητες και χωρίς αυτά να καλύπτουν ή να ''πνίγουν" με την έκτασή τους. Να συνοδεύονται από κατάλληλες ερωτήσεις που υποβοηθούν την αναγνωστική άσκηση και αναδεικνύουν τη διδακτική στοχοθεσία, χωρίς να υποκαθιστούν τον διδάσκοντα.

Σκόπιμο είναι τα φιλοσοφικά κείμενα να επιτρέπουν τη σύνδεσή τους και με τις καλές τέχνες. Τα κείμενα θα φωτίζουν, θα συμπληρώνουν, θα θεμελιώνουν, θα διερευνούν και θα προεκτείνουν όσα αναπτύσσονται στα εισαγωγικά σημειώματα των θεματικών ενοτήτων. Συχνά μάλιστα μπορεί να φωτίζουν διαφορετικές ή και διαμετρικά αντίθετες μεταξύ τους πλευρές του ίδιου ζητήματος, πράγμα που θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Τέλος, πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια, ώστε τα κείμενα αυτά να είναι σύντομα, να χαρακτηρίζονται από σαφήνεια και να συνδυάζουν, ως προς το περιεχόμενό τους, σπουδαιότητα και αντιπροσωπευτικότητα. Είναι αυτονόητο ότι τα φιλοσοφικά κείμενα θα αποτελέσουν όχι αντικείμενο εκμάθησης, αλλά υλικό για κατανόηση και στοχαστικό προβληματισμό.

Το εικαστικό υλικό έχει σημαντικό λειτουργικό χαρακτήρα. Στο βιβλίο πρέπει να υπάρχει ποιοτικά αξιόλογο εποπτικό υλικό (εικόνες, σχήματα, διαγράμματα, χάρτες κτλ.), χάρη στο οποίο το περιεχόμενο των ενοτήτων να γίνεται περισσότερο προσιτό και ελκυστικό για τον αναγνώστη μαθητή. Είναι απαραίτητο το εποπτικό υλικό να μην έχει απλώς διακοσμητικό χαρακτήρα, αλλά και να περιέχει το στοιχείο της διδακτικής λειτουργικότητας. Αυτό σημαίνει ότι μεταξύ του κειμένου και του εποπτικού υλικού θα υπάρχει αμφίδρομη σχέση και παραπεμπτικότητα: το κείμενο θα καταλήγει ή και θα προεκτείνεται στην οικεία εικόνα ή στο αντίστοιχο διάγραμμα και, αντιστρόφως, η εικόνα και το διάγραμμα θα ενθαρρύνουν την επιστροφή στο κείμενο με σκοπό τη βαθύτερη κατανόησή του.

Οι νοηματικές ενότητες στο πλαίσιο των διδακτικών ενοτήτων θα δηλώνονται με πλαγιοτίτλους και το κάθε κεφάλαιο θα κλείνει με την παράθεση σύντομης, αλλά κατατοπιστικής και αντιπροσωπευτικής βιβλιογραφίας. Στο τέλος του βιβλίου θα υπάρχει συνοπτικό γλωσσάριο φιλοσοφικών όρων με σημείωση, κάθε φορά, της σελίδας ή των σελίδων όπου γίνεται αναλυτικά λόγος για τον καθένα από αυτούς. Καλόν είναι να υπάρχει χρονολογικός πίνακας με συγχρονική παράθεση, όπου αυτό είναι δυνατό, γεγονότων, καλλιτεχνικών δημιουργημάτων και άλλων κοινωνικών/ιστορικών συμβάντων.

Όταν ανθολογούνται κείμενα, καλό είναι να υπηρετούν ένα γενικό όραμα ανθρωπιστικής παιδείας, που στοχεύει την καλλιέργεια σκεπτόμενων, ευαίσθητων και ελεύθερων ανθρώπων που απαντούν στους προβληματισμούς και τις απαιτήσεις του παρόντος. Ευκταίο είναι τα σύγχρονα κείμενα να συνδιαλέγονται με ποικίλους τρόπους με τα κείμενα της παλαιότερης φιλοσοφίας, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υλικό συγκριτικής εξέτασης και διαλόγου των διαφορετικών εποχών. Το μάθημα μέσω των κειμένων, της ελληνικής κυρίως, αλλά και της παγκόσμιας φιλοσοφίας, καλείται να εξασφαλίσει σε γνωστικό και ψυχοκινητικό επίπεδο την οικείωση των μαθητών με την ευρεία έννοια της φιλοσοφίας και να δημιουργήσει καλούς αναγνώστες - με κριτική συνείδηση- και, γιατί όχι, δυνάμει δημιουργούς λόγου φιλοσοφικού.

Το διδακτικό εγχειρίδιο κρίνεται για το κατά πόσον έχει σχεδιαστεί ώστε να μην προβάλλεται ως σύμβολο της γνώσης αλλά μάλλον ως συλλογή διδακτικού υλικού και ως μεθοδολογική διδακτική πρόταση, την οποία θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει ελεύθερα, δημιουργικά και ευέλικτα. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενθαρρύνεται να πειραματίζεται σε νέες διδακτικές μεθόδους, ώστε να εξασφαλίζεται η ποικιλία στη διδακτική διαδικασία. Είναι ανάγκη η συγγραφή διδακτικών βιβλίων και η παραγωγή πρόσθετου υλικού στήριξης της διδασκαλίας να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις και αρχές, που θεωρούν τον εκπαιδευτικό συνεργάτη των μαθητών στην ανακάλυψη της γνώσης και γενικά ενορχηστρωτή της διδασκαλίας και της μάθησης.

• Αξιολόγηση.

Στην αξιολόγηση των μαθητών πρέπει να προτιμούνται ασκήσεις επανάληψης και οι εργασίες εμπέδωσης πρέπει να προωθούν την κριτική σκέψη και δημιουργικότητα σε συνδυασμό με την εμβάθυνση, σύνθεση και επέκταση των γνωστικών στοιχείων. Η ύπαρξη ασκήσεων και εργασιών

στο τέλος της ενότητας ή του κεφαλαίου συμβάλλει στην αύξηση του βαθμού ανατροφοδότησης, που αποβλέπει στο να καταστήσει τη μάθηση ισχυρή και συνεχώς διαθέσιμη στο μαθητή. Η εσωτερική σύνδεση και συνοχή στα γνωστικά αντικείμενα κάθε κεφαλαίου βοηθά έτσι ώστε κατά τα επόμενα κεφάλαια να χρησιμοποιούνται οι ήδη αποκτημένες γνώσεις από τους μαθητές.

Κατά την αξιολόγηση κρίνεται σε ποιο βαθμό το διδακτικό εγχειρίδιο αναπτύσσει τη συνεργατικότητα των μαθητών (π.χ. τους αναθέτει ομαδικές εργασίες) και καλλιεργεί κλίμα συλλογικότητας και όχι ανταγωνισμού (κατά πόσον δηλαδή το εγχειρίδιο αντιμετωπίζει τη μάθηση ως συνεργατική δραστηριότητα).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού πρέπει να διαφοροποιηθεί από αυτόν του μεταφορέα γνώσεων και μεταλαμπαδευτή ιδεολογημάτων σε εκείνον του συντονιστή της δράσης, η οποία αναπτύσσεται στην τάξη, και του βοηθού των μαθητών στην προσπάθειά τους να αυτονομηθούν.

• Το βιβλίο του καθηγητή.

Αυτό δεν πρέπει να είναι μεγάλο στην έκταση (το μισό περίπου από το βιβλίο του μαθητή), αλλά θα πρέπει να είναι χρηστικό, καλά δομημένο, φιλολογικά και διδακτικά έγκυρο και να συμφωνεί με τις διδακτικές ενέργειες που αναφέρονται στο Πρόγραμμα Σπουδών. Εάν οι ερωτήσεις είναι καλά επεξεργασμένες εμπεριέχουν και τους στόχους και τους άξονες της ερμηνευτικής οπτικής.

Το υποστηρικτικό υλικό πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής: α. Περιγραφή των πηγών, ανάλυση και επεξεργασία τους. β. την ερευνητική/διδακτική μεθοδολογία γ. την περιγραφή και ταξινόμηση των κριτηρίων αξιολόγησης, καθώς και τη διαμόρφωση ειδικών συμπληρωματικών κριτηρίων, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα του γνωστικού αντικειμένου δ. Τη διερεύνηση και την παρουσίαση της βιβλιογραφίας. Η βιβλιογραφία πρέπει να περιλαμβάνει και θέματα διδακτικής -παιδαγωγικής.

Το βιβλίο του καθηγητή θα μπορούσε να περιλαμβάνει μία ή περισσότερες ενδεικτικές διδακτικές προσεγγίσεις, ορισμούς εξειδικευμένων όρων, αναλυτικές ερμηνείες των διαγραμμάτων, γενικεύσεις, πληροφοριακά στοιχεία για αποσπάσματα κειμένων που χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα ή ως ασκήσεις εμπέδωσης, διαφορετικές ερμηνείες λέξεων καθώς και άλλα χρήσιμα στοιχεία για τα προτεινόμενα θέματα. Τέλος, θα μπορούσε να περιέχει κατάλληλες μεθόδους και ερευνητικά εργαλεία αξιολόγησης, όπως:

Α. Φύλλα παρατήρησης.Μπορούν να συμπληρώνονται από τους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια κάθε ενότητας ή μετά την ολοκλήρωσή της. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα αναφέρονται σε ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

Β. Ημερολόγια. Μπορούν να συμπληρώνονται από τους μαθητές μετά την ολοκλήρωση της ενότητας ή του κεφαλαίου και θα αναφέρονται σε δικές τους παρατηρήσεις.

Γ. Ερωτηματολόγιο. Μπορεί να συμπληρώνεται είτε από τους εκπαιδευτικούς είτε από τους μαθητές και περιέχει ανοιχτές ή κλειστές ερωτήσεις.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 2002

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ